עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פי"ט מהלכו' שבת הלכה ד:
לג ב שם הלכה ה:
לד ג שם הלכה ט:

שפרו ורבו עליה ישראל מדבר סיני שירדה שנאה לעכו"ם עליו ומה שמו חורב שמו ופליגא דר' אבהו דא"ר אבהו הר סיני שמו ולמה נקרא הר חורב שירדה חורבה לעכו"ם עליו: מנין שקושרין לשון של זהורית וכו': כשנים כשני מיבעי ליה א"ר יצחק אמר להם הקב"ה לישראל אם יהיו חטאיכם כשנים הללו שסדורות ובאות מששת ימי בראשית ועד עכשיו כשלג ילבינו: דרש רבא מאי דכתיב לכו נא ונוכחה יאמר ה' לכו נא בואו נא מיבעי ליה יאמר ה' אמר ה' מיבעי ליה לעתיד לבא יאמר להם הקב"ה לישראל לכו נא אצל אבותיכם ויוכיחו אתכם ויאמרו לפניו רבש"ע אצל מי נלך אצל אברהם שאמרת לו ידוע תדע ולא בקש רחמים עלינו אצל יצחק שבירך את עשו והיה כאשר תריד ולא בקש רחמים עלינו אצל יעקב שאמרת לו אנכי ארד עמך מצרימה ולא בקש רחמים עלינו אצל מי נלך עכשיו יאמר ה' אמר להן הקב"ה הואיל ותליתם עצמכם בי אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו: א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מ"ד כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך לעתיד לבא יאמר לו הקב"ה לאברהם בניך חטאו לי אמר לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך אמר איזמר ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בנים אפשר דבעי רחמי עלייהו אמר ליה בניך חטאו אמר לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך אמר לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה אמר לו ליצחק בניך חטאו לי אמר לפניו רבש"ע בני ולא בניך בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי עכשיו בני ולא בניך ועוד כמה חטאו כמה שנותיו של אדם שבעים שנה דל עשרין דלא ענשת עלייהו פשו להו חמשין דל כ"ה דלילותא פשו להו כ"ה דל תרתי סרי ופלגא דצלויי ומיכל ודבית הכסא פשו להו תרתי סרי ופלגא אם אתה סובל את כולם מוטב ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך ואת"ל כולם עלי הא קריבית נפשי קמך פתחו ואמרו (כי) אתה אבינו אמר להם יצחק עד שאתם מקלסין לי קלסו להקב"ה ומחוי להו יצחק הקב"ה בעינייהו מיד נשאו עיניהם למרום ואומרים אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו דכתיב בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה ואהיה להם כמרימי עול על לחיהם ואט אליו אוכיל:

מתני' המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה תבלין כדי לתבל ביצה קלה ומצטרפין זה עם זה קליפי אגוזין קליפי רמונים איסטים ופואה כדי לצבוע בהן בגד קטן פי סבכה מי רגלים נתר ובורית קמוליא ואשלג כדי לכבס בגד קטן פי סבכה רבי יהודה אומר כדי להעביר את הכתם:

גמ' תנינא חדא זימנא קנה כדי לעשות קולמוס אם היה עב או מרוסס כדי לבשל ביצה קלה שבביצים טרופה ונתונה באילפס מהו דתימא התם הוא דלא חזי למידי אבל עצים דחזו לככא דאקלידא אפילו כל שהוא קמ"ל: תבלין כדי לתבל ביצה קלה: ורמינהו תבלין שנים וג' שמות ממין אחד או משלשה מינין (ושם אחד) אסורין ומצטרפין זה עם זה ואמר חזקיה

במיני

רש"י

שפרו ורבו. דכל אחד נתעברה אשתו זכר במלות שובו לכם לאהליכם ולא ידענא היכא רמיזא: כשני מיבעי ליה. דומיא דכשלג דלא כתיב כשלגים: ארד עמך אעלך גם עלה. כאן רמז ד' גליות גם ריבויא הוא: יאמר ה'. אתה אמור התוכחה ובך אנו תולין: ימחו. הואיל שחטאו ויתקדש שמך בעולם כשתעשה דין בעוברין על דבריך: קראת להן בני בכורי ישראל. שהיה גלוי לפניך שהן עתידין לומר לפניך בסיני נעשה ונשמע לקבל עולך מאהבה כבנים: דל עשרין דלא ענשת להו. שכן מצינו בדור המדבר שלא ענש הקב"ה אלא מכ' שנה ומעלה דכתיב (במדבר יד) במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' מבן כ' שנה ומעלה אשר הלינותם עלי: כי אתה אבינו. כנגד יצחק אמרו והוא אמר להם הראו כנגד הקב"ה שהוא אביכם: בשלשלאות של ברזל. כדרך כל הגולים שהרי ע"פ גזרת גלות ירד לשם: בחבלי אדם. בשביל חיבת האדם משכתים למצרים בחבלים ולא בשלשלאות: כמרימי עול על לחייהם. כאדם הסובל ומסייע לבהמתו להרים עולה מעל לוחיה בלוחין ובמקלות: ואט אליו אוכיל. הטיתי לכם כח להכיל את עבודת הפרך: מתני' ביצה קלה. כבר מפורש שזה בילת תרנגולת שהיא קלה לבשל ולא בשיעור כל בילה שיערו אלא כגרוגרת מבילה קלה: ומצטרפין. כל מיני תבלין זה עם זה: קליפי אגוזים. הגדילה ע"ג הקליפה בעודן לחין: סטים. קרוג: פואה. וורנצא: פי סבכה. בראש הסבכה שעשאה בקליעה נותן מעט בגד: נתר. מין אדמה שקורין ניטר"א: קמוליא ואשלג. בגמרא מפרש להו: את הכתם. של דם נדה שאלו הסממנין מעבירין על הכתם של דם נדה בבגד לטהרו: גמ' התם. הוא דקולמוס מרוסס לא חזי למידי אלא להסקה: ככא דאקלידא. שן של מפתח: ורמינהו. אמתני' דקתני תבלין מצטרפין שני מינין לכשיעור: ב' וג' שמות. פלפל לבן שחור וארוך או אפילו מן ג' מינין והם (שם אחד) של איסור אסור אם תיבלו בהן את הקדרה: ומצטרפין. לתבלה אם אין בכל אחד כדי לתבל ונצטרפו ותיבלו: ואמר חזקיה. הא דקתני מצטרפין

במיני

הואיל

תוספות

תבלין שנים ושלשה שמות והן מין אחד. פירש רש"י כמו פלפל ארוך פלפל לבן פלפל שחור ולפי' הא דקתני בסיפא ר"ש אומר ב' שמות ממין אחד או שני מינין משם אחד אין מצטרפין משכחת לה שני מינין משם אחד כעין שמצינו לקמן (דף צ.) תרי גווני אהלא אבל תימה וכי בשביל שיש להם שם אחד יש להן להצטרף יותר מה מועיל השם לגרוס הצירוף כיון שהם שני מינין ואין טועם בשוה ומפרש ר"ת דג' ענייני איסור כגון של ערלה או של כלאי הכרם ושל אשירה ושל עיר הנדחת קרי ג' שמות כדאמרינן שלא השם המביאו לידי מכות מביאו לידי תשלומים ובפרק המקבל (ב"מ קטו.) עובר בכל השמות הללו וכן משמע בהדיא בירושלמי בריש פ"ב דמסכת ערלה דקתני התרומה ותרומת מעשר ותרומ' (א) של דמאי והחלה והבכורים עולין באחד ומאה ומצטרפין זה עם זה וקאמר עלה בגמרא לרבי שמעון נצרכה אע"ג דאמר ר"ש אין שני שמות מצטרפין הכא מודה שכולם שם תרומה:

אסורין ומצטרפין. לכאורה נראה מדתנא אסורים ותנא תו מצטרפין דאסורין היינו לאסור את הקדרה ומצטרפין למלקות ואף על גב דלענין חיוב חטאת אמרי' בפ' כלל גדול (לעיל עה.) דחלב (ב) ופיגול ונותר אין מצטרפין למלקות מצטרפין ובפרק בתרא דע"ז (דף סו.) דפליגי אביי ורבא דאביי סבר בתר טעמא אזלינן וקאמר אביי מנא אמינא לה דתנן תבלין ב' וג' שמות כו' אלמא דבתר טעמא אזלינן כולהו חד טעמא נינהו אא"ה בתר שמא אזלינן האי שמא לחוד והאי שמא לחוד ורבא אמר הא מני ר"מ היא דאמר כל איסורין שבתורה מצטרפין זה עם זה שנאמר לא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל משמע דלאביי אתיא אפי' אליבא דרבנן דר"מ אע"ג דע"כ פליגי עליה לכל הפחות לענין מלקות סבר אביי דלא פליגי אלא בב' מינין אבל בב' איסורין ומין אחד לא והא דאמר ר"ל בפרק התערובות (זבחים עח.) הפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור אי אפשר שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו ולמלקות איירי דבטמא לא שייך ביה חטאת ועוד מדקאמר התם ש"מ התראת ספק לא שמה התראה ומדמבטלין זה את זה היה משמע דשני איסורין לרבנן דר"מ אין מצטרפין נ"ל דאע"פ שמבטלין זה את זה כשבללן מצטרפין הן למלקות וכן מוכח במעילה בפרק קדשי מזבח (דף יז:) דתנן הפיגול והנותר והטמא (ג) אין מצטרפין וקאמר בגמרא לא שנו אלא לטומאת ידים אבל לאכילה מצטרפין והא דאיצטריך (ד) לאתויי קרא דלאכילה מצטרפין מלא יאכל כי קדש הם כל שבקודש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו פירוש מדנאמרו בלאו אחד מצטרפין לא איצטריך אלא לר"ש דאמר ב' שמות אין מצטרפין ובקודש מודה משום קרא דרבי אליעזר אבל לרבנן אפילו בעלמא מצטרפין והא דתנן בפ' קדשי מזבח (מעילה יח.) הערלה וכלאי הכרם מצטרפין אתיא שפיר כרבנן אליבא דאביי ומיהו לפי זה מצטרפין דרישא לא הוי פירושא כמו אין מצטרפין (ה) דרבי שמעון לצירוף דרבי שמעון היינו לאיסור דאי למלקות הא אית ליה כל שהוא למכות ור"ת מפרש דאסורי' ומצטרפין הכל מיירי להצטרף לאסור את הקדירה ולא למלקות א"נ אסורין בנתינת טעם אם נפלו בקדירה ומצטרפין לאסור בתערובת יבש בלא נתינת טעם והשתא הוי מצטרפין (ו) כמו אין מצטרפין דסיפא דרבי שמעון: [ע' תוס' ע"ז סו. ד"ה ר"ש. ותוס' מעילה יח. ד"ה תני:]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ב"ב עה. ב) לעיל עט., ג) לעיל פ:, ד) ע"ז סו. ערלה פ"ב מ"י, ה) עיין לעיל דף פו., ו) לעיל פ:, ז) נדה דף סא., ח) ע"ז סו. ד"ה תבלין וכו' והם מין א'.

תורה אור השלם

א) לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְיָ אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ: [ישעיה א, יח]

ב) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: [בראשית טו, יג]

ג) וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ: [בראשית כז, מ]

ד) אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַם עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל עֵינֶיךָ: [בראשית מו, ד]

ה) כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירָנוּ אַתָּה יְיָ אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ: [ישעיה סג, טז]

ו) וְאָמַרְתָּ אֶל פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְיָ בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל: [שמות ד, כב]

ז) בְּחַבְלֵי אָדָם אֶמְשְׁכֵם בַּעֲבֹתוֹת אַהֲבָה וָאֶהְיֶה לָהֶם כִּמְרִימֵי עֹל עַל לְחֵיהֶם וְאַט אֵלָיו אוֹכִיל: [הושע יא, ד]

במיני מתיקה שנו הואיל וראויין למתק קדירה טעמא דחזו למתק את הקדירה הא לאו הכי לא הכא נמי חזו למתק: קליפי אגוזין וקליפי רמונים סטים ופואה כדי לצבוע בגד קטן: ורמינהי המוציא סממנים שרויין כדי לצבוע בהן דוגמא לאירא (הא איתמר עלה) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לפי שאין אדם טורח לשרות סממנים לצבוע בהן דוגמא לאירא: מי רגלים: תנא מי רגלים עד בן מ' יום: נתר: תנא נתר אלכסנדרית ולא נתר אנפנטרין: בורית: אמר רב יהודה זה חול והתניא הבורית והחול אלא מאי בורית כבריתא מיתיבי הוסיפו עליהן החלביצין והלעינון והבורית והאהל ואי ס"ד כבריתא כבריתא מי איתא בשביעית (והתנן) זה הכלל כל שיש לו עיקר יש לו שביעית ושאין לו עיקר אין לו שביעית אלא מאי בורית אהלא והתניא והבורית ואהלא (אלא) תרי גווני אהלא: קימוליא: אמר רב יהודה שלוף דוץ: אשלג: אמר שמואל שאילתינהו לכל נחותי ימא ואמרו לי שונאנה שמיה ומשתכח בנוקבא דמרגניתא ומפקי ליה ברמצא דפרזלא: מתני' פלפלת כל שהוא ועטרן כל שהוא מיני בשמים ומיני מתכות כל שהן מאבני המזבח ומעפר המזבח מקק ספרים ומקק מטפחותיהם כל שהוא שמצניעין אותן לגונזן רבי יהודה אומר אף המוציא משמשי ע"ז כל שהוא שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם: גמ' פלפלת כל שהוא למאי חזיא לריח הפה: עיטרן כל שהוא: למאי חזיא לצילחתא: מיני בשמים כל שהן: ת"ר המוציא ריח רע כל שהוא שמן טוב כל שהוא ארגמן כל שהוא ובתולת הוורד אחת: מיני מתכות כל שהן: למאי חזו תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר שכן ראוי לעשות ממנה דרבן קטן ת"ר האומר הרי עלי ברזל אחרים אומרים לא יפחות מאמה על אמה למאי חזיא אמר רב יוסף לכלייא עורב ואיכא דאמרי אחרים אומרים לא יפחות מכלייא עורב וכמה אמר רב יוסף אמה על אמה נחשת לא יפחות ממעה כסף תניא רבי אליעזר אומר לא יפחות מצינורא קטנה של נחשת למאי חזיא אמר אביי שמחטטין בה את הפתילות ומקנחין הנרות: מקק ספרים ומקק מטפחת: א"ר יהודה מקק דסיפרי תכך דשיראי ואילא דעינבי ופה דתאני והה דרימוני כולהו סכנתא ההוא תלמידא דהוה יתיב קמיה דר' יוחנן הוה קאכיל תאיני אמר ליה רבי קוצין יש בתאנים א"ל קטליה פה לדין: מתני' המוציא קופת הרוכלין אף על פי שיש בה מינין הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת זרעוני גינה פחות מכגרוגרת ר' יהודה בן בתירה אומר חמשה

זרע

רש"י

במיני מתיקה. עסקינן שכולן מיני מתיקת קדירה אבל מין אחר אין מצטרף ומתניתין לא מפליג: דוגמא לאירא. מעט לצבוע כמין דוגמא שמראה הצבע לבע"ה כזה תחפוץ או כזה והוא כדי ליתן באירא של קנה של גרדי ושיעורא מועט: לשרות. ומתני' בשאין שרוין והבא לשרות אינו שורה פחות מכדי בגד קטן: אנפטרין. מקום: הוסיפו עליהם. לענין שביעית: החלביצין. לטרו"ן: והלעונין. לענה: כברית'. גפרית: שיש לו עיקר. שנשרש בארץ ולפי דעתי תורניתא דגרסינן במס' ע"ז דבר שאין לו שורש (ג) הוא כמו זה ולא כמו שמפרשין אותו פיונ"א: שלוף דוץ. לא איתפרש אבל כך שמו: ברמצא דפרזלא. פורידו"א של ברזל: מתני' פלפלת כל שהוא. ואינו פלפל שלנו ובגמרא מפרש כל שהוא למאי חזי: מיני בשמים כל שהן. לריח טוב: מיני מתכות כל שהוא. ראוי לדרבן קטן: שמצניעין אותו לרפואה ל"ג: מקק ספרים. אכילת תולעת אוכלת הספרים ומרקבן ושמו מקק: שמצניעין אותן לגונזן. שכל דבר קדש טעון גניזה: מאומה. אלמא אחשביה קרא לאיסורא והא דתנן (לעיל דף עה:) כל שאינו כשר להצניע כו' ואוקימנא למעוטי עצי אשירה דלא כר' יהודה: גמ' לצלחתא. כאב חצי הראש: ריח רע. שמעשנין בהן חולין ותינוקות כגון חלטית להבריח מעליו מזיקין: ארגמן. צבע שצובעין בו ארגמן וטעמא לא איתפרש ול"נ שגם הוא ראוי להריח: בתולת הוורד. עלה של וורד בחור אחת: מיני מתכות כל שהוא. מתניתין היא: הרי עלי ברזל. לבדק הבית: לכליא עורב. טבלאות של אמה (ג) היו עושין והן חדין כסכין בשפתותיהם ומסמרין אותן בכותל ומחפין בהן גגו של היכל למנוע את העורבים מליֵשב: ממעה כסף. נחשת שוה מעה כסף: צנורא. מזלג קטן (ד) [כעין] שטוין בו זהב ולבדק הבית למאי חזי: שמוחטין בו פתילות. ומנקבין ראשיהן לעדויי חושכן מוקי"ר בלע"ז: מקק דסיפרי תכך דשיראי. כל אלו תולעין הן שבכל מין ומין ומחולקין בשמותיהם תכך איילא פה הה: כולהו סכנתא. לאוכלן: קוצים יש בתאנים. היה תולעת יושב ונוקב בגרונו ודומה שהוא קוץ: קטליה פה לדין. הרגו פה לדין: מתני' רוכלין. מוכרי בשמים לקישוטי נשים ויש להן קופות קטנות לצרורות בשמים: אינו חייב אלא חטאת אחת. דכולה חדא הוצאה היא: פחות מכגרוגרת. דאע"ג דכל האוכלין שיעורן כגרוגרת הני כיון לזריעה קיימי בפחות מכגרוגרת נמי מיחייב:

תוספות

הואיל וראויין למתק הקדירה. הואיל וממתיקין הוה ליה למימר כדפי' בסוף כלל גדול (דף עו. ושם) וא"ת היכי מיירי אי בנותן טעם אפילו שאר מינין נמי ואי אין בהם נותן טעם אפי' מיני מתיקה נמי לא וי"ל דאפילו יש בהן נותן טעם שרי בשאר מינין דנותן טעם לפגם הוא. ר"י:

מי רגלים בן מ' יום. אין גירסא זו נכונה דמשמע של קטן בן מ' יום ובנדה פרק האשה (דף סג.) גמ' ז' סממנין מעבירין קתני כל הני דהכא ומי רגלים וקא בעי התם בגמרא דילד או מזקן ואית דגרסי של מ' יום ואין נראה דהתם נמי תניא ומי רגלים שהחמיצו וכמה חימוצן שלשה ימים ונראה כספרים דגרסי עד מ' יום דמג' ימים עד מ' מעבירין אותם על הכתם אבל תוך ג' ולאחר מ' אין מעבירין: בורית זה החול. ואע"ג דבפ' המוציא (לעיל פ:) יהיב בחול שיעורא אחרינא כדי ליתן על פי כף של סיד אומר רבינו תם דהתם מיירי בחול שנותנין בסיד אבל הכא איירי בחול שמלבנין בו את הבגדים ולספרים דגרסי הכא בורית זה אהלא אתי שפיר: תרי גווני אהלא. ולעיל דלא שני תרי גווני חול (או לגירסא אחרת תרי גוונא אהלא) משום דקים ליה דליכא בהו תרי גוונין ויש ספרים דגרסי לעיל מאי בורית אהלא ולפי זה אתי שפיר דה"ק לעולם כדאמר מעיקרא דבורית זה אהלא ותרי גווני אהלא:

לא יפחות ממעה כסף. תימה לר"י דלא יפחות מפרוטה הוה ליה למימר כי היכי דתניא בפרק בתרא דמנחות (דף קו:) הרי עלי זהב לא יפחות מדינר זהב כסף לא יפחות מדינר כסף:

מכליא עורב. בערוך בערך כל פי' דבמקדש ראשון מפני רוב קדושה שהיתה בו לא הוה צריך כליא עורב וליתא דפ"ק דמועד קטן (דף ט.) מוכח בהדיא שהיה במקדש ראשון כליא עורב:

המוציא קופת הרוכלין אע"פ שיש בה מינין הרבה אינו חייב אלא אחת. תימה דמאי קמ"ל פשיטא דאפילו בהוציא וחזר והוציא אינו חייב אלא אחת כמו בקצר וחזר וקצר כ"ש בבת אחת ואפילו רב יוסף דמחייב אליבא דר' אליעזר בקצר וחזר וקצר בפרק אמרו לו (כריתות דף טו.) בהוצאה אחת פשיטא דפטור ותירץ ר"ת דמיירי כגון שנודע לו על מין זה ונתכפר וחזר ונודע לו על מין אחר אפ"ה פטור דהוי הכל כמו דבר אחד ואע"ג דבפרק המצניע (לקמן צג:) תניא ואם היה כלי צריך לו חייב אף על הכלי ומוקי לה רב אשי ששגג בזה ובזה ונודע לו וחזר ונודע לו ובפלוגתא דרבי יוחנן ור"ל דוקא בכלי ואוכלים שבתוכו מחלקין ידיעות אבל באוכלין שבתוך הכלי אפילו כפרות אין מחלקות ור"י מצא בירושלמי אילו הוציא והוציא כלום הוא חייב אלא אחת לא נצרכה אלא לר"א שלא תאמר מינים הרבה יעשו כהעלמות הרבה ויהא חייב על כל אחת ואחת קמ"ל פי' דס"ד דמינים מחלקין כדא"ר יהושע תמחויין מחלקין ומיהו ה"ל להזכיר ר' יהושע:

אם

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פי"ח מהל' שבת הלכה ח:
לו ב ג שם הלכה ה:
לז ד מיי' פ"ב מהלכות ערכין הלכה ט:
לח ה מיי' פי"ח מהל' שבת הלכה כח:
לט ו שם הלכה ו:

רבינו חננאל

צליחתא. בלשון ישמעאל א' שקיקה פתילת הוורד שעושין מצמר גפן צבוע כעין וורד וקורין אותו וורד וכן אמרו (כתובות עד) לענין יצאת וראשה פרועה וטווה בשוק בטווה וורד כנגד פניה ובלשון פרס נקרא גולגון נודע בבבל:

רב נסים גאון

האומר הרי עלי ברזל לא יפחות מאמה על אמה למאי חזי אמר רב יוסף לכלה עורב. תמצאנו במסכת מדות בפרק ד' ההיכל מאה על מאה על רום מאה האוטם ו' אמות וגובהו ארבעים אמה אמה כיור ואמתים [בית] דילפה אמה תיקרה ואמה מעזיבה וג' אמות מעקה ואמה כלה עורב ר' יהודה אומר לא היה כלה עורב עולה מן המדה אלא ד' אמות (עולה) היה מעקה וכגון זה במנחות (דף קו) בפרק הרי עלי עשרון:

ליקוטי רש"י

במיני מתיקה שנו. שכולן טעמן מתוק ומש"ה מצטרפין דטעמן שוה למתק בהן הקדירה [ע"ז סו.]. דוגמא. מעט צמר לצבוע אדום ומעט לצבוע שחור וכן בכל מיני צבע שמראה בהם דוגמא לאחר כזה תרצו או כזה תרצו [לעיל יא:]. כלומר מעט כעין שמראין לדוגמא לומר רוצה אתה בזה. לאירא. והוא כשיעור הצריך לאירא של גרדי לסתום פי קנה שפקעית הערב נתונה בו [שם עט.]. אירא הוא צמר או צמר גפן שסותם בו פי הקנה לאחר שהניח בתוכו פקעיות הערב ומשייר בנקב מלא חוט לאריג וזורקו לקנה והפקיע מתגלגל לתוכו ולצאת אינה יכולה שנסתם הנקב [שם יא:]. דרך הגרדי להניח צמר בקנה של ערב כדי שלא יצא הערב מן הקנה לכאן ולכאן [ב"ק קיט:]. והאהל. שורש עשב ששמו אהל [לעיל נ:]. אלוי"ן [לקמן קי:]. שמכבסים בו בגדים והוא עשב [ב"מ פא.]. ושאין לו עיקר. להתקיים בארץ בימות הגשמים כגון קישואין ודילועין וכיוצא בהן [ע"ז יד. וע"ש בתוס']. שורש שממנו אי וגפרית קרקע בעלמא הוא [נדה סב. וע"ש בתוס']. אין לו שביעית. ומותר לעשות מהן סחורה ואינו מצווה להפקירן [ע"ז שם]. ומשתכח בנוקבא דמרגניתא. נמצא בנקבי מרגליות העולות מתוך הים [סנהדרין מט:]. ברמצא דפרזלא. במסמר ארוך של ברזל [לקמן קג.]. עטרן. פסולתא דזיפתא, לאחר שיוצא הזפת מן העץ זב ממנו על ידי האור פסולת צלול כשמן והוא עיטרן [...] כנען] [לעיל כ:]. מקק ספרים. רקבובית של אכילת התולעים [לקמן קטו.]. דרבן. מלמד הוא דלכן [...] [שופטים ג, לא]. לכלייא עורב. הגג כלה ומקצר למעלה על לאמה ומחפין אותו שם בברזל וכמו [...] העורבים עליו [מו"ק ט.]. שהיו מכלין טבלאות של ברזל אמה על אמה והן מסמרות גבוהין אמה [...] הגג של היכל לגרש את העורבים שלא ישכנו שם כליא לשון [מגרש] את העורבין כמו כייל דודי כייל פרוזי דאמר במסכת נדה (יז.) שהיה מגרש וזובין ממטתו בשעת תשמיש משום נויעות לאסור לשמש מטתו בפני [...] מונע העורבים כמו (תהלים מ) לא תכלא רחמיך [ערכין ו. ע"ש בשמ"ק]. מסמרות חדין תוקעין ברלאש גג ההיכל לכלות העורבין שלא ישבו עליו [מנחות קז. וע"ש בתוס']. נחשת לא יפחות ממעה כסף. לא יפחות [...] [נחושת] שוה מעה כסף [שם קז:]. מחטטין. מפילין ראש הפתילה כשהוא שרוף ובלע"ז ממוקי"ר. ומקנחין הנרות. של מנורה מאפרה שבתוכה [שם קז.]. חמשה. גרעינין [לעיל עט.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל עט., ב) נדה סב. ע"ש, ג) ע"ז יד. נדה סב., ד) נדה סב., ה) [עי' תוס' לקמן לב. ד"ה את המת], ו) מנחות קז. ע"ש, ז) [מנחות קו:], ח) לעיל עט., ט) מגילה כו:, י) ביצה לב:, כ) ע"ז סח:, ל) [דף סג.] ועיי"ש בתוס' ד"ה תנא מש"כ בגי' הגמ' כאן, מ) וכ"ה הגירסא בנדה סב., נ) לעיל עא., ס) כאן.

הגהות הב"ח

(א) גמ' מי רגלים עד מ' יום כצ"ל ותיבת בן נמחק: (ב) רש"י ד"ה שיש לו עיקר וכו' שאין לו עיקר הוא כמו: (ג) ד"ה לכליא עורב [וכו'] של אמה על אמה היו: (ד) ד"ה צנורא מזלג קטן הס"ד ואח"כ מ"ה שמוחטין בו פתילות ומקנחין ראשיהן כצ"ל ותיבות שטוין בו זהב ולבדק הבית למאי חזי נמחק:

תורה אור השלם

א) וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: [דברים יג, יח]

הגהות וציונים

א] וכן ליתא בכת"י וכן משמע מלשון הר"ן שלא היה לפניו ומחקוהו בדפוסים החדשים מפני שכאן הוא עיקר המימרא ועיין לעיל עט ע"א (דק"ס): ב] צ"ל והתניא (גליון): ג] וכן ליתא בכת"י אחד ובנדה, ונכון (דק"ס): ד] [גי' הערוך ערך שלג שלגא ובנדה סב ע"א איתא אשלגא] (גליון): ה] [פי' שושן סתום ורבינו האי גאון היה שונה פתילת הוורד שעושין מצמר גפן צבוע כמין וורד וקורין אותו וורד. ערוך ערך בתול] (גליון): ו] [מנחות קז ע"א ושם איתא ר"א בן יעקב] (גליון): ז] [גי' הערוך שמחטטין ועי' ביצה לב ע"ב] (גליון): ח] בכת"י אחד וברי"ף ובר"ש הגי' אמר קטליה (ומלת "ליה" ליתא, ובאמת הוא מיותר) ובכת"י אחר אמר ר' יוחנן (דק"ס): ט] דף יד ע"א ותרי גוונא תורניתא ניהו (גליון): י] צ"ל כל הכשר להצניע (עי' שבת של מי): כ] צ"ל חלתית: ל] בכת"י ביחוד אחד: מ] צ"ל ומקבבין (גליון) כן כתב המהרש"ל: נ] בכת"י ורש"י שברי"ף פה לזה: ס] רש"ל מ"ז ועי' מהרש"א (גליון): ע] יש להוסיף לכבוס (כ"ה בתוס' נדה סב ע"א ד"ה תרי, ובזה לא יהיה תוס' זה סתירה עם דבור הקודם בשם רבינו מאיר דלכבוס ידע הגמרא דליכא תרי גווני חול, פתחי נדה שם): פ] דבור זה צ"ל אחר ד"ה מכליא (באה"מ, ב"ש): צ] צ"ל דתנן (רש"ש): ק] [ובערכין ו ע"א ד"ה כגון כו' כתבו ישוב נכון ע"ש וכ"כ במנחות קז ע"א ד"ה כלי"] (גליון): ר] צ"ל רבה (רש"ש): ש] ומיהו היה לו להזכיר ר' יהושע אלא ר"ל ר"א דמחייב אתולדה במקום אב (לקמן צו ע"ב) רש"ל (גליון) ועיין במהרש"א באופן אחר:

זרע קישואין שנים זרע דילועין שנים זרע פול המצרי שנים (א) אחגב חי טהור כל שהוא מת כגרוגרת צפורת כרמים בין חיה בין מתה כל שהוא שמצניעין אותה לרפואה ר' יהודה אומר אף המוציא חגב חי טמא כל שהוא שמצניעין אותו לקטן לשחוק בו: **גמ'** ורמינהי בזבל וחול הדק כדי לזבל קלח של כרוב דברי ר"ע וחכמים אומרים כדי לזבל כרישא גאמר רב פפא הא דזריע הא דלא זריע לפי שאין אדם טורח להוציא נימא אחת לזריעה: זרע קישואין: ת"ר דהמוציא גרעינין אם לנטיעה שתים אם לאכילה כמלא פי חזיר וכמה מלא פי חזיר אחת אם להסיק כדי לבשל ביצה קלה אם לחשבון שתים אחרים אומרים חמש ת"ר גהמוציא שני נימין מזנב הסוס ומזנב הפרה חייב שמצניעין אותן לנישבין מקשה של חזיר אחת צורי דקל שתים תורי דקל אחת: ציפורת כרמים בין חיה בין מתה כל שהוא: מאי ציפורת כרמים אמר רב פליא ביארי אמר אביי ומשתכח בדיקלא דחד נבארא ועבדי לה לחוכמא אכיל ליה לפלגא דימיני' ופלגא דשמאליה רמי לה בגובתא דנחשא וחתים לה בשיתין גושפנקי ותלי לה באיברא דשמאלא וסימניך אלב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו וחכים כמה דבעי וגמר כמה דבעי ואכיל ליה לאידך פלגא דאי לא מיעקר תלמודו: ר' יהודה אומר אף המוציא כו': ותנא קמא סבר לא מאי טעמא דילמא אכיל ליה אי הכי טהור נמי דהא רב כהנא הוה קאים קמיה דרב והוה קמעבר שושיבא אפומיה אמר ליה שקליה דלא לימרו מיכל קאכיל ליה וקעבר משום בבל תשקצו את נפשותיכם אלא דילמא מיית ואכיל ליה ורבי יהודה אי מיית קטן מיספד ספיד ליה:

הדרן עלך אמר רבי עקיבא

המצניע דלזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת חייב בכל שהוא וכל אדם אין חייב עליו אלא כשיעורו חזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו: **גמ'** למה ליה למיתני המצניע ליתני המוציא לזרע ולדוגמא ולרפואה חייב בכל שהוא אמר אביי הכא במאי עסקינן הכגון שהצניעו ושכח למה הצניעו והשתא קא מפיק ליה סתמא מהו

רש"י

זרע קישואין. תשוב הוא וחייב בשני גרגרין: המוציא חגב חי (ג) כל שהוא. שמצניעין אותו לקטן לשחק בו כדמפרש רבי יהודה בסיפא דמתני': מת. הרי הוא כשאר אוכלין וחייב בכגרוגרת: ציפורת כרמים. לקמיה מפרש מאי היא ומאי רפואתו: שמצניעים אותו לקטן כו'. ות"ק מהאי טעמא נמי מחייב ליה בחגב טהור ומיהו אטמא פליג דלא מצנעי ליה לשחק דילמא אכיל ליה כדלקמן: **גמ'** כדי לזבל. אלמא זרע הבא מגרעין אחד חשיב: הא דזריע. מאחר שהן זרועין חשיב כל אחד ואחד ואדם טורח לזבל אחד מהם אבל דלא זריע אין אדם טורח לזרוע גרגיר אחד: המוציא גרעינין. גרעיני תמרה: ביצה קלה. כגרוגרת מבילה שהיא קלה לבשל וזו של תרנגולת: לחשבון. כמו שנותנים לסימן עדות (ג) לכל דינר פשוט: אחרים אומרים ה'. דעד ד' כללות חשיב אינש ולא מינשי ואין צריך לתת סימן אבל חמש מינשי ומותיב סימנא לכולהו: לנישבין. לצוד עופות ובלע"ז ליצ"ש: מקשה של חזיר. נימין קשין שבשדרה של חזיר: אחת. דחזיא לאושכפי לתת בראש המשיחה של תפירה: צורי דקלים. נצרים קלופים לעשות סלים: שתים. לשתי בתי נירין: תורי דקל. דקין מלורי והן מן הסיב הגדל סביבותיו ולא ידעתי למאי חזי: פיילי ביירי. כך שמו: ומשתכח בדיקלא דחד נבארא. בדקל בחור שלא נכרך עדיין אלא בסיב א' שגדל סביבותיו וכורכו: לחוכמא. לפתוח הלב: גובתא. קנה: שיתין. לאו דוקא אלא מכסהו כסויין הרבה כגון זפת ושעוה על גבה ואדמה: גושפנקי. חותמות: ותלי ליה באיברא דשמאל'. בזרוע השמאלי: וסימן לב כסיל. כגון זה שצריך לפקח לב לשמאלו: ואכיל לאידך פלגא. בתר דאחכים: ואי לא. אכיל ליה אלא שדי ליה: מיעקר תלמודו. וחכמתו שלמד על ידו נעקר ממנו: ות"ק סבר. חגב טמא לא מצנעי ליה לקטן לשחק: דילמא אכיל. ואפי' למאן דאמר קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין עליו להפרישו מודה הוא דלא יהבינן ליה בידים דתניא (יבמות דף קיד.) לא תאכלום לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים: אי הכי טהור. אי נמי דילמא אכיל ליה ואי משום דאין בו איסור אבר מן החי דחגב אין טעון שחיטה אית ביה מיהא משום בל תשקצו במסכת מכות (דף טז:) כדרב כהנא כו': שושיבא. מין חגב טהור: אלא. לאו משום דחיים דילמא אכיל לי' חי אלא דילמא מיית ואכיל לי' וקאכיל טמא אבל טהור ש"ד: מיספד ספיד ליה. תינוק ולאו אורחיה למיכליה:

הדרן עלך א"ר עקיבא

המצניע בכל שהוא. דהא אחשביה: אלא כשיעורו. בכל אחד שיעור המפורש לו בזרעונין חמשה זרע קישואין או דילועין או פול המצרי שנים ובשאר דברים כגון יין או אוכלין או גמי כשיעור המפורש בכלל גדול ובהמוציא: חזר והכניסו. זה שהצניע פחות מכשיעור והוציאו אם חזר ונמלך שלא לזורעו והכניסו: (ד) אינו חייב. בהכנסה זו אלא אם כן יש בו שיעור שלם דכיון דנמלך עליו שלא לזורעו ביטל מחשבתו והרי הוא ככל אדם: **גמ'** ליתני המוציא זרע בכל שהוא חייב. ואף על גב דלא אצנעיה מעיקרא להכי דהא דבעינן שיעורא היינו טעמא כדאמרן שאין אדם טורח להוציא נימא אחת לזריעה הלכך מוציא סתם פטור עד שיהא בו שיעור אבל זה שהוציא נימא אחת לזריעה בהדיא גלי דעתיה דטרח ואחשביה: אמר אביי. ודאי מוציא לזריעה חייב ואף על גב דלא אצנעיה מעיקרא ומתניתין דבעי מצניע במוציא סתם קאמר כגון לטלטלו מבית לבית דאינו חייב אלא משום דאחשביה בהצנעתו ואם תאמר כבר שנו בכלל גדול (עה:) (ה) כל שאינו כשר להצניע אינו חייב אלא מצניעו הא מצניע חייב הכא במאי עסקינן דאיצטריך למתניה כגון שהצניעו הלי מצניע לזרע או לדוגמא ושכח למה מצניעו והשתא מפיק ליה סתמא לטלטלו מבית לבית:

תוספות

אם לנטיעה שתים. פי' אותם שהם ראויים לנטיעה אי נמי כלומר במקום שרגילין לנוטען והוי סתמא לנטוע דאי במוליא ממש לנטיעה הא אמר בריש פ' המצניע (לקמן צא.) מחייב היה ר' מאיר במוליא סתם א' לזריעה: **שמצניעין** אותו לחזיר. פירוש שראוי ליתן לעובד כוכבים או למכור לו אבל ישראל אסור לגדל חזיר:

דלא לימרו מיכל קא אכיל ליה ועבר משום בל תשקצו. אומר רשב"א דמשמע מכאן דחגב טהור אין טעון שחיטה מדלא קאמר דלא לימרו דקאכיל ליה בלא שחיטה ועוד דת"ק קאמר בסמוך בחגב חי טמא דילמא מיית ואכיל ליה ובטהור לא חייש והיינו משום דמותר בלא שחיטה ובתוספתא דמסכת תרומות תניא אוכל אדם חגבים בין חיין בין שחוטין ואע"ג דאסור לאכול חי משום בל תשקצו מ"מ מותר לחתוך ממנו אבר ולאוכלו על ידי רחיצה ואין בו משום אבר מן החי ורש"י הביאו באלו טרפות (חולין דף סו.) מה"ג דמפיק חגבים אין טעונין שחיטה מדכתיב ואת כל נפש החיה הרומשת במים אלו דגים ואת כל נפש השורצת אלו חגבים מדכתיב חגבים אחר דגים משמע דאין טעונין שחיטה כדגים ואפילו עוף הוה פטרינן ליה בולא כלום אי לאו דהוקש לבהמה כדאמר בהשוחט (שם כז:):

ועובר משום בל תשקצו. משמע דשושיבא שרי ואומר ר"ת דבפ"ב דמס' ע"ז (דף לז.) גבי איל קמצא דמפרש רב פפא דהיינו שושיבא ורב חייא בר אשי אמר משמיה דעולא סוסבל וקאמר התם דבראשו ארוך היינו שושיבא כ"ע לא פליגי דאסור ל"ג דאסור אלא גרס כ"ע לא פליגי דשרי דהכא משמע דשושיבא שרי ולית ביה אלא משום בל תשקצו וסתם מתניתין דפרק אלו טריפות (חולין דף סה:) שרי ראשו ארוך לכך נראה לר"ת דגרס כ"ע לא פליגי דשרי:

הדרן עלך א"ר עקיבא

המצניע וכל אדם אין חייבין עליו אלא כשיעורו. תימה לר"י דאמאי איצטריך למיתני ליה הא תנא ליה חדא זימנא בפרק כלל גדול (לעיל דף עה:) (ו) ושאינו כשר להצניע אינו חייב אלא המצניע: מתקיף